

УДК 377.091

ЄФІМОВ Дмитро Володимирович,

аспірант кафедри педагогіки вищої школи та
освітнього менеджменту,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького
e-mail: jaster19911@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНИХ УЧИЛИЩ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті розглядається педагогічні ініціативи, заслуги та їх вплив на навчальні заклади Донбасу. Тодішнім педагогам належить велика заслуга у виявленні ролі початкової професійної школи у розвитку особистості майбутнього робітника. На організацію педагогічної праці вчителів початкової школи позитивно вплинули :соціально-політичні та економічні умови, скасування кріпацтва та проведення реформ головних аспектів життя суспільства.

Ключові слова: *початкова професійна освіта; Донбас; професійні училища.*

Постановка проблеми. Для оновлення сучасної освітньої системи, духовного відродження прогресивних вітчизняних традицій, необхідно всебічне вивчення та творче використання багатого історичного досвіду. Вітчизняна освіта має глибокі історичні традиції, визнані досягнення. Разом з розширенням мережі та вдосконаленням закладів освіти, які займалися професійною підготовкою робітничих кадрів, з'являлися спроби наукового осмислення та систематизації існуючих науково-педагогічних форм здобуття професійної освіти і навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи наукову літературу з теми, слід привернути увагу до того, що дослідницький інтерес був спрямований на вивчення ролі жіночого руху, впливу соціально-економічних факторів розвитку професійних училищ, вивчення теорії та практики розвитку початкової освіти. Пов'язані з цим проблеми є частиною загальних досліджень та висвітлювалися у працях вітчизняних науковців: Н. О. Белозорової, І. В. Стражнікової, Н. В. Абашкіної, О. О. Гаврілюка. База джерел представлена матеріалами вітчизняних педагогів, які характеризують розвиток народної освіти у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Метою статті є аналіз та висвітлення організаційно-педагогічних передумов розвитку системи професійних училищ у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Один із перших дослідників системи професійної освіти М. Вессель до основних типів закладів нижчої професійної освіти відносив початкові школи, де робітники отримували «першу грамотність», вечірні, недільні і святкові школи та ремісничі майстерні. Закладами початкової професійної освіти вчений вважав початкові технічні училища: трикласні технічні училища, ремісничі навчальні заклади, ремісничі класи та відділення ручної праці, сільськогосподарські відділення та класи та жіночі професійні навчальні заклади [1].

Однобічними та дещо поверховим з відомих причин були спроби висвітлення структури навчальних закладів, де готували робітників у дослідників історії професійно-технічної освіти радянських часів. Так, А. Веселов у своїй праці зазначив [2], що усі заклади для підготовки робітничих кадрів у царській Росії об'єднувалися у дві групи: 1) початкові технічні школи та училища, в яких готували молодший технічний персонал, майстрів, механіків, машиністів і т.д. 2) художньо-промислові школи і ряд технічних шкіл, які мали індивідуальні статuti; ремісничі школи та училища, що готували кваліфікованих робітників, ремісників і кустарів.

У 1972 р. радянський дослідник В. Кізченко, характеризуючи заклади для підготовки робітничих кадрів в Україні зазначав [3], що умовно всі початкові професійно-технічні учбові заклади можна поділити на дві групи: 1) початкові ремісничі училища та школи, які займалися підготовкою кваліфікованих робітників і ремісників. Це – ремісничі училища, нижчі ремісничі школи, школи ремісничих учнів, ремісничі учбові майстерні; 2) початкові технічні училища, які готували нижчий технічний персонал – майстрів, механіків, машиністів, десятників тощо. До них відносяться технічні, залізничні, гірничі та інші училища, які діяли на основі типових та індивідуальних статутів.

Усі ці навчальні заклади призначалися для професійної освіти чоловіків. Далі цей автор з невідомий причин наводить хибний висновок про те, що нібито жіночої професійної освіти в Росії в кінці XIX – на початку XX ст. фактично не існувало. Ще в 1888 р. при Міністерстві народної освіти була заснована особлива комісія з питань жіночого професійної освіти. Комісія, вивчивши фактичний стан цієї справи і зазначивши, що число існуючих жіночих спеціальних шкіл було невеликим, розробила проект закону і «Положення про жіноче професійну освіту». Передбачалося організувати жіночі спеціальні школи. Але ні проект закону, ні «Положення» так і не були прийняті. Фактичний стан жіночого початкової професійної освіти в країні перед першою світовою війною було охарактеризовано в пояснювальній записці до нового чергового проекту «Положення про жіночих професійних навчальних закладах», представленому Міністерством народної освіти: «Женское профессиональное образование в России не организовано и развито в весьма недостаточных размерах. Законоположения, касающиеся народного просвещения, не предусматривают ни общих руководящих начал, ни способов для распространения и правильной постановки сего образования. Существующие ныне, в незначительном числе учебные заведения для профессионального образования женщин обязаны своим учреждением преимущественно частной инициативе: открываясь и развиваясь без определенного плана, они остаются необъединенными и, в большинстве случаев не имеют ни ясно выраженной цели преподавания, ни твердо установленного учебного курса, ни соответственной организации, ни прав, ни преимуществ» [4].

Першим у вітчизняній історії сформулював принципи навчання учнів різним «майстерствам» В. М. Татищев. Їм були розроблені інноваційні, для того часу, підходи до введення практичних занять на певній стадії загальноосвітньої підготовки; облік схильностей і фізичних можливостей дітей при виборі професії (оплата учнівської праці, переважний розподіл на вакантні місця). В. М. Татищеву належить перший проект (1730) створення Академії ремесел (мистецтв). У 1732 р. за його пропозицією були відкриті школи ремесел з викладанням механіки, металургії, архітектури, скульптури, різьблення по металу, інженерно-саперні справи та інші предмети. Він є автором плану реорганізації мережі навчальних закладів [5].

На початку XIX ст. вітчизняними педагогами все більш виразно лунають заклики не забувати традиції «старого» виховання. Ідеолог слов'янофільства І. В. Киреевський виявляв відмінності західних і вітчизняних педагогічних традицій. Так, в статті «Про характер освіти в Європі та ставлення до освіти в Росії» він стверджував, що «три елемента Запада: Римская Церковь, Древнеримская образованность и возникшая из насильственных завоеваний государственность были совершенно чужды России» [6]. І. В. Киреевський відстоював пріоритет морального виховання, заснованого на розвитку релігійного почуття. «Моральна народна освіта, – писав він у «Записці про напрям і методи початкової освіти народу Росії», – прагне до розвитку почуття віри і моральності переважно перед знанням».

Великому педагогу К. Д. Ушинському, засновнику вітчизняної наукової педагогіки, належить велика заслуга у виявленні ролі початкової професійної школи у розвитку особистості майбутнього робітника. Засновник наукової педагогіки та народної школи бачив вихід з положення, що склалося в розумному устрої ремісничих шкіл, «в которых учили бы детей ремёслам точно так же методически и точно с таким же уважением к детству, как учат чтению и письму во всякой порядочной школе». «Школе не опрокинуть жизнь, – писав К. Д. Ушинський, – но жизнь легко опрокидывает школу, которая становится поперёк её пути» [7].

Особливо цінною є ідея Ушинського про зв'язок школи з життям. Він говорив, що вчитель завжди повинен пам'ятати про відповідальність за майбутнє покоління, яке виходить зі школи в життя, від діяльності його вихованців залежить напрямок і зміст суспільного розвитку [8].

Одним з послідовних прихильників широкого розвитку професійної та технічної освіти можна назвати Є. М. Андреева, який зіграв важливу роль у становленні й розвитку суспільно-педагогічного руху в справі підготовки робітників і фахівців. Він стояв біля витоків Російського технічного товариства, що об'єднало різні губернії освіченої частини Російської імперії, – учених, педагогів, інженерів і підприємців, чиновників для діяльності на благо країни. Є. М. Андреев вважав, що вирішення цих питань – справа всього суспільства [9]. Йому належить ініціатива скликання I Всеросійського з'їзду російських діячів з технічної і професійної освіти. Особливу увагу Є. М. Андреев приділяв питанням організації праці та розвитку методики освіти малолітніх і дорослих робітників. Так, ним була написана книга «Праця малолітніх в Росії і Європі» (1884). Найближчим сподвижником Є. М. Андреева і його приемником на посту Голови Постійної комісії з технічної освіти РТО був О. Г. Неболсін [10]. Він належить до числа найбільш активних діячів суспільно-педагогічного руху в області професійної освіти. Важливою справою життя О. Г. Неболсіна була організація і редагування першого в Росії спеціального журналу «Технічна освіта» (з 1908 р. – «Технічна та комерційна освіта»). Цей журнал був не тільки авторитетним педагогічним органом з фахової освіти, а й сприяв розвитку передової суспільно-педагогічної думки і становленню цілісної системи теорії і практики професійної освіти всієї Російської імперії, в тому числі і Донбасу. Великою заслугою О. Г. Неболсіна було ініціювання та проведення трьох Всеукраїнських з'їздів російських діячів технічної і професійної освіти (1889–1890; 1895–1896; 1903–1904). З'їзди зіграли важливу роль у розвитку теорії, методики і практики як професійної, так позашкільної та загальної освіти; сприяли прискоренню прийняття документів з охорони здоров'я дітей [11].

З науковою об'єктивністю показав видатну роль земства в розвитку народної освіти В. І. Чарнолуский. Лідер суспільно-педагогічного руху, видатний діяч вітчизняної освіти початку ХХ ст. акумулював у своїх працях основні ідеї державно-громадської організації управління освітою і реалізував їх механізми [12]. В кінці ХІХ ст. з'являється плеяда вчених, які присвятили себе вирішенню організаційних, теоретичних і методичних проблем початкової професійної освіти. Цінними для розвитку теорії професійної освіти були ідеї, сформульовані видатними представниками технічних і природничих наук.

Таким діячем професійної освіти, вченим механіком є В. К. Делла-Вос. Він проявив себе як організатор системи підготовки технічних кадрів, розробив науково-методичні програми з технічного профілю професійної освіти [13]. У створенні наукової теорії і методики професійного навчання значна роль належить інженеру-педагогу Д. К. Советкіну. Волею долі його ім'я виявилось забутим на довгий час. Завдяки пошуку видатних вчених, лише в 50–80-і рр. ХХ ст. його ім'я повернено науці. Навчальні розробки Д. К. Советкіна були широко представлені на Всесвітніх виставках у Лондоні (1862) і Парижі (1867). У 1873 р. Делла-Восом були опубліковані і представлені широкому колу громадськості програми Д. К. Советкіна. У 70-х рр. ХІХ ст. система Д. К. Советкіна пройшла по різних країнах світу, відзначена нагородами на Всеукраїнських та Всесвітніх виставках (Москва 1870–1872 рр., Петербург 1870 р., Відень 1873 р., Філадельфія 1876 р., Париж 1878 р. та ін.). Заслуга Д. К. Советкіна полягає в тому, що їм вперше був розглянутий процес навчання ремеслу як навчально-виробничий процес, що відображає в єдності технологічні та педагогічні вимоги. Система використовувалася в багатьох технічних навчальних закладах

Росії та України. Після Всесвітньої промислової виставки в Філадельфії в 1876 р. за кордоном заговорили про успіхи Росії в технології професійного навчання. Так, професор Д. Ранкл – президент Массачусетського технологічного Чеського інституту, описавши «російську систему», назвав її «світлом, який проник до Америки з Росії» і підкреслив, що «в Америці після цього ніяка інша система не буде вжита» [14]. Крім того, К. Вуд-Ворд у Вашингтоні в 1880 р., а потім в інших промислових містах, відкрив школи ручної праці, в яких навчання велося за «російською системою» [15]. Ця система вплинула на розробку методів навчання в багатьох країнах Європи – в Англії, Швеції, Данії, Австрії, Німеччині.

Філософ, соціолог, географ, геолог П. О. Кропоткін приділяв особливу увагу вдосконаленню методики професійної освіти. У написаній в еміграції і виданій в Росії книзі «Поля, фабрики, майстерні (землеробство, промисловість, ремесла)», він піддав критиці наявний розрив між розумовою і фізичною працею, впровадженням наукових методів в практику початкової професійної освіти. Оптимальним для вдосконалення системи підготовки кадрів він вважав варіант з'єднання науки з ремеслом. Таку освіту П. О. Кропоткін назвав «інтегральною» [16]. Так, на думку П. О. Кропоткіна: «Як в інтересах науки і промисловості, так і в інтересах самого суспільства кожна людина незалежно від прав народження і стану повинна отримати наукову освіту поряд з вивченням ремесел. Ми цілком визнаємо необхідність спеціалізації знання, але стверджуємо, що спеціалізуватиметься потрібно після отримання загальної освіти і що це освіта повинна бути одночасно науковою й практичною» [17].

Значна роль в організації професійно-технічної освіти в Росії належить І. О. Анопову. Досвід виробничої діяльності дозволив йому в 1876 р. очолити вище ремісниче училище в місті Лодзі (нині Польща) [18]. За його ініціативою в 1894 р. була реформована система комерційної освіти в Росії: переглянуто положення про комерційні училища, які незабаром були визнані загальноосвітніми навчальними закладами, з'єднавши в собі комерційну освіту із загальною. Необхідно зауважити, статус початкових професійних училищ, за його планом, отримали торгові школи, розроблено «Положення про художньо-промислову освіту» (1902), що сприяло модернізації змісту освіти та посилення прикладної художньо-технічної підготовки. Важливу роль у розвитку професійної школи стали випуски «Збірок матеріалів з технічної та професійної освіти (1895)» [19].

Характеризуючи в цілому педагогічні погляди В. П. Вахтерова слід зазначити, що на їх формування вплинули прогресивні ідеї революційно-демократичної педагогіки, суспільно педагогічного руху 60-х рр. XIX ст. Помітний слід в його педагогічних поглядах залишили ідеї К. Д. Ушинського. Наприкінці XIX ст. В. П. Вахтеров займався переважно розробкою суспільно педагогічних проблем. Головним з них було питання про загальне обов'язкове початкове навчання. Автор гостро поставив його в статті «Загальне початкове навчання» («Російська думка», 1894). У 1897 р. вийшла в світ його книга «Загальне навчання», в якій він розкрив величезне значення такого підходу до освіти для Росії. Ці ж положення він розвивав в статті «До питання про загальне навчання» («Вісник виховання», 1897). У 1916 р. вийшла книга В. П. Вахтерова «Всенародна шкільна і позашкільна освіта». В ній автор робить висновок: «Кінець XIX – начало XX века прошли и у нас под знаком «всеобщего обучения». Это – требование обучать всех, ...наш идеал – равное для всех общее образование». Обучение должно быть бесплатным не только в начальной, но и высшей школе, не только в общеобразовательной, но и в профессиональной школе. [20, с. 44].

Виходячи із завдань початкової школи, В. П. Вахтеров визначав і зміст навчання у ній. Він виступав за світський характер освіти («Нотатки про народну школу», 1891). Дотримуючись педагогічної концепції К. Д. Ушинського, В. П. Вахтеров високо оцінював значення вивчення рідної мови, велике значення відводив арифметиці і зв'язку її з практичним життям. Він рекомендував включати в програму і навчальні книги відомості з історії, природознавства, географії. В. П. Вахтеров, як і К. Д. Ушинський, стверджував, що природознавство розвиває здатності до спостережень, навчає порівнювати, робити висновки з власних спостережень.

Розглядаючи початкову професійну школу як фундамент подальшої освіти, В. П. Вахтеров пред'являв високі вимоги до вчителя. Він вимагав поліпшення їх

матеріального і правового положення. «Ніщо не замінить живого вчительського впливу на учнів» – писав він у статті «Суперечка між школою і суспільством» [21, с. 18].

Помітний слід В. П. Вахтеров залишив в розробці проблем методики початкового навчання. А у 1901 р. були влаштовані курси для вчителів з російської мови, арифметики, малювання та креслення. Головне керівництво курсами й керівництво з російської мови, прийняв саме В. П. Вахтеров.

Висновки. Отже, на організацію педагогічної праці вчителів початкової школи позитивно вплинули такі соціально-політичні та економічні умови, як скасування кріпацтва та проведення реформ головних аспектів життя суспільства; загострення національно-політичних, економічних, соціокультурних суперечностей у суспільстві, що призвело до шкільних реформ 60-х рр. XIX ст. У цей час створено початкову народну школу, яка була представлена переважно міністерськими, земськими і церковнопарафіяльними школами. Встановлено, що негативно позначилось на організації педагогічної праці вчителів початкової школи – недостатнє фінансування шкільної мережі, важке економічне становище населення, недостатня кількість шкіл, відсутність національної школи, невідповідність політики влади в галузі народної початкової освіти потребам соціально-економічного та гуманітарного розвитку [22]. Низький соціальний статус вчителя початкової школи, його матеріальна незабезпеченість, правова незахищеність не сприяли самостійній творчій праці, вдосконаленню педагогічної майстерності, призводили до плинності кадрів.

Список використаної літератури

1. Вессель Н. Х. Очерки об общем образовании и системе народного образования в России / Н. Х. Вексель. – М. : Учпедгиз, 1894. – 320 с.
2. Веселов А. Н. Среднее профессионально-техническое образование в дореволюционной России (очерки по истории) / А. Н. Веселов. – М., 1959. – 302 с.
3. Кізченко В. І. Культурно-освітній рівень робітничого класу України напередодні революції 1905–1907 рр. / В. І. Кізченко. – Київ, 1972. – с. 75–83.
4. Рослякова А. И. Из истории женского профессионального образования / А. И. Рослякова // Российские женщины и европейская культура : матер. V конф., посвященной теории и истории женского движения, октябрь 2001 г. / [сост. и отв. ред. Г. А. Тишкин]. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – с. 149–157.
5. Татищев В. Н. Краткие экономические до деревни следующие записки / В. Н. Татищев. – Избранные произведения. – Ленинград, 1979. – С. 414
6. Антология педагогической мысли России первой половины XIX в. (до реформ 60-х гг.) / Сост. П. А. Лебедев. – М. : Педагогика, 1987. – с. 59–61.
7. Ушинский К. Д. Собрание сочинений : в 11 т. / К. Д. Ушинский ; редкол. : А. М. Еголин, Е. Н. Медынский, В. Я. Струминский. – М. ; Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1948. – Т. 10: Материалы к третьему тому «Педагогической антропологии». – 1950. – 666 с.
8. Лордкипанидзе Д. О. Педагогическое наследие К. Д. Ушинского / Д. О. Лордкипанидзе, Э. Д. Днепров // Избр. пед. соч. – М., – Т. 2. – 1974. – с. 365–413.
9. Андреев Е. Н. Школьное дело в России: наши общины и специальные школы / Е. Н. Андреев. – СПб. : Тип. с. Добродеева, 1882. – 523 с.
10. Неболсин А. Г. Школьное обучение малолетних рабочих на фабриках и заводах / А. Г. Неболсин. – СПб., 1892. – с. 98.
11. Историко-статистический очерк общего специального образования в России / Под ред. Л. Г. Неболсина. – СПб., 1887. – 79 с.
12. Чарнолуский В. И. Земство и народное образование: очерки из прошлого и настоящего земской деятельности в различных областях общественного образования / В. И. Чарнолуский. – СПб. : Знание, 1911. – Ч. 2. – с. 187–345.
13. Делла-Вос В. К. Предисловие / В. К. Делла-Восс // Описание учебных коллекций, назначенных для изучения механических искусств в мастерских Императорского Московского технического училища. – М., 1873. – с. 16.
14. Mother W. Notes of technical Education in Russia. Second Report of the Royal Commissioners of Technical Instruction. Vol. III. – L., 1884.
15. Bonnet C. A. History of Manual and Industrial Education 1870 to 1917. – Illinois, 1937.
16. Критская Н. А. Педагогические идеи П. А. Кропоткина. / Сб. статей Пётр Кропоткин. – М., 1922. – с. 93–95.
17. Кропоткин П. А. Поля, фабрики, мастерские: Промышленность, соединенная с земледелием, и умственный труд с ручным / П. А. Кропоткин. – М. : Тип. т-ва И. Д. Сытина, 1918. – с. 196.
18. Татаринов с. И. О роли земских учреждений Донбасса в открытии и функционировании первого ремесленного училища в Украине / с. И. Татаринов, Д. В. Ефимов. – Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II (15), Issue: 30, 2014.

19. Анопов И. А. По вопросу о средней общеобразовательной школе с применением ее к запросам и нуждам современной жизни некоторых местностей России / И. А. Анопов. – М., 1989. – Т. 2. – с. 262.
20. Вахтеров В. П. Всенародное школьное и внешкольное образование / В. П. Вахтеров. – М.: Т-во И.Д. Сытина, 1917. – 208 с.
21. Вахтерова Э. О. В. П. Вахтеров, его жизнь и работа / Ред. Ф. Ф. Королева. – М., 1961. – 366 с.
22. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : монографія / Л. Д. Березівська. – Київ : Богданова А.М., 2008. – 406 с.

References

1. Wessel, N.H. (1894). *Essays on general education and the system of public education in Russia*. Moscow: Uchpedgiz. (in Rus.).
2. Veselov, A.N. (1959). *Secondary vocational education in pre-revolutionary Russia (essays on history)*. Moscow. (in Rus.).
3. Kizchenko, V.I. (1972). *Cultural and educational level of the working class Ukraine on the eve of the revolution of 1905–1907*. Kyiv. (in Ukr.).
4. Roslyakova, A.I. (2001). From the history of women's vocational education. *Russian Women and European Culture: Proceedings of the 5th Conference on the Theory and History of the Women's Movement, October 2001*. In G.A. Tishkin (Ed. & Comp.). St. Petersburg: St. Petersburg Philosophical Society, 149–157. (in Rus.).
5. Tatischev, V.N. (1979). *Brief economic to the village following notes*. Selected works. Leningrad. (in Rus.).
6. *Anthology of the pedagogical thought of Russia in the first half of the 19th century. (Before the reforms of the 60's). (1987)*. In P. A. Lebedev (Comp.). Moscow: Pedagogy, 59–61. (in Rus.).
7. Ushinsky, K.D. (1948). Collected works. In 11 tons, Moscow; Leningrad: Publishing house of the APN of the RSFSR. *Volume 10: Materials to the third volume of "Pedagogical Anthropology" (1950)*. (in Rus.).
8. Lordkipanidze, D. O., Dneprov, E.D. (1974). *Pedagogical heritage of KD Ushinsky. Selected pedagogical compositions*. Moscow, Volume 2, 365–413. (in Rus.).
9. Andreev, E.N. (1882). *School business in Russia: our general and special schools*. St. Petersburg: Publisher House S. Dobrodeeva. (in Rus.).
10. Nebolsin, A.G. (1892). *Schooling of young workers in factories and factories*. St. Petersburg. (in Rus.).
11. *Historical and statistical essay of general special education in Russia (1887)*. In L.G. Nebolsin (Ed.). St. Petersburg. (in Rus.).
12. Charnolusky, V.I. (1911) *Zemstvo and public education: essays from past and present zemstvo activities in various areas of public education*. St. Petersburg: Knowledge, 2, 187–345. (in Rus.).
13. Della-Vos, V.K. (1873). *Foreword*. In V.K. Della Voss. Description of the training collections assigned to study mechanical arts in the workshops of the Imperial Moscow Technical School. Moscow. (in Rus.).
14. Mother, W. (1884). Notes of technical Education in Russia. *Second Report of the Royal Commissioners of Technical Instruction, III*. Leningrad. (in Rus.).
15. Bonnet, C.A. (1937). *History of Manual and Industrial Education 1870 to 1917*. Illinois.
16. Kritskaya, N.A. (1922). *Pedagogical ideas of PA Kropotkin*. Collection of articles by Peter Kropotkin. Moscow, 93–95.
17. Kropotkin, P.A. (1918). *Fields, factories, workshops: The industry, combined with agriculture, and mental work with manual*. Moscow: The printing house of the association I.D. Sytin. (in Rus.).
18. Tatarinov, S.I., Efimov, D.V. (2014). About the role of Zemstvo institutions of Donbass in the opening and functioning of the first vocational school in Ukraine. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II (15), Issue: 30, 2014*. (in Rus.).
19. Anopov, Y.A. (1989). *On the question of the secondary school with its application to the needs and needs of modern life in some areas of Russia*. Moscow, Vol. 2, 262. (in Rus.).
20. Vaxterov, V.P. (1917). *All-national school and out-of-school education*. Moscow: Partnership of I.D. Sytin. (in Rus.).
21. Vakhterova, E.O. (1961). *V.P. Vakhterov, his life and work*. Ed. F.F. Koroleva. Moscow. (in Rus.).
22. Berезівська, L.D. (2008). *Reform of school education in Ukraine in the twentieth century*. Kyiv: Publisher Bogdanov A.M. (in Ukr.).

YEFIMOV Dmytro,

Postgraduate Student of High School Pedagogy and Educational Management Department,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: jaster19911@gmail.com

ORGANIZATIONAL-AND-PEDAGOGICAL PREREQUISITES OF VOCATIONAL SCHOOLS DEVELOPMENT IN THE SECOND HALF OF THE 19TH – BEGINNING OF THE 20TH CENTURIES

Abstract. *The organizational and pedagogical prerequisites of development of vocational schools, pedagogical initiatives, achievements and their impact on the education in Donbas region in the second half of the 19th – the early 20th century are analyzed and highlighted in the article.*

The vast majority of vocational schools was established for the professional education of men. The educational institutions for the vocational education of women were created mainly by private initiative. The innovative approaches to the practical classes were developed by the outstanding teachers of that time. During the career choices the analysis of capability and physical abilities of children was made at some stage of general education.

The educators of that time owned the great merit in the identifying the role of primary vocational school in the development of the future worker. In addition, the initiative of the 1st National Congress convening of the technical and vocational education leaders belonged to them. Teachers of the 19th century paid attention to the organization of work and methods of education of young and adult workers. Congresses have played an important role in the development of theory, methods and practices of both professional and extracurricular general education.

The socio-political and economic conditions, the abolition of serfdom, the reforms, the worsening of economic, national and political, social and cultural contradictions in society had a positive effect on the organization of educational work of primary school teachers. This led to a school reform in the 60's of the 19th century.

Teachers found the insufficient financing of the school network, the difficult economic situation of the population, lack of schools, lack of national school policy, inconsistency in the authorities' policy of socio-economic and humanitarian needs of primary education. All this negatively affected on the organization of teaching at primary schools.

Key words: *primary professional education; Donbas region; vocational schools.*

*Одержано редакцією 07.04.2017
Прийнято до публікації 10.04.2017*